مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

نویسنده: توماس روتیگ
ارسالی: داکتر عبدالواحد حیدری

۲۰۲۵/۰۲/۲۵

شش روزی که کابل را لرزاند
سوم حوت، نخستین قیام شهری علیه اشغال شوروی

۳ حوت ۱۳۵۸، نخستین و بزرگترین قیام شهری علیه اشغال اتحاد جماهیر شوروی در کابل صورت گرفت. این قیام درست هشت هفته بعد از آن رخ داد که تانک های شوروی برای بقای حکومت کمونیستی واردافغانستان گردید. حکومت کمونیستی افغانستان،۲۰ ماه قبل از ورود تانک های شوروی، قدرت را تصاحب کرد و از همان نخستین روزهای حاکمیتش علیه باشندگان و بخصوص روستاییان از زوراستفاده می کرد. روی همین دلیل روستانشینان قیام های زیادی را علیه حکومت کمونیستی راه انداختند اما به دلیل نبود سازمان های سیاسی قوی این قیام ها بسیار نامنظم و کم تأثیر بود. توماس روتیگ، یکی از بنیانگذاران شبکه تحلیل گران افغانستان، وقایع انقلاب سوم حوت را به صورت فشرده چنین نوشته است:

تصاویر از قربانیان سوم حوت که در روزنامه پیام آفتاب منتشر شد

حرکت مشهور مردمی که در۳ حوت ۱۳۵۸ (۲۲ فبروی ۱۹۸۰) رخ داد،بنام همان روز "قیام سوم حوت" مسما شده است. بعضی ها که در آن قیام شرکت کرده بودند ویا اقارب بجامانده ازبعضی اشتراک کنندگانی که دیگر زنده نیستند، به شبکه تحلیلگران افغانستان در مورد اینکه چگونه این قیام منجر به اسارت دسته جمعی [قیام کنندگان و سایر افراد] گردید، صحبت کرده اند.در همین حال پروژه عدالت افغانستان به عنوان یکی از منابع نشر شده،در مورد تظاهرات مردمی گفته است که گروه های مورد هدف که باید توقیف می شدند، رهبران مذهبی و اشخاص بانفوذ و اکثرا از اهل تشیع، بودند.

یکی از شاهدان عینی که با«پروژه عدالت افغانستان»صحبت کرده، آغاز قیام را اینگونه بخاطر می آورد:

در اولین شب حوت، تمام مردم بربامهای خانه های شان برآمده و نعره های الله اکبر سر دادند. یکی از خاطره هایم از آن زمان این است که فردای آن شب مردم به دلیل سر دادن نعره های الله اکبر گلو درد شده بودند.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

در پگاه [آنروز]، مردم به جاده ها ریختند و بر علیه اتحاد جماهیر شوروی تظاهرات کردند. در بعضی از مناطق، بر ساختمانهای دولتی یورش بردند و اختیار بعضی از حوزه های پولیس را بدست گرفته و خود را مسلح کردند. شاهدان عینی می گویند که پولیس سلاح های شان را به مردم تسلیم دادند و با آنها یکجا شدند. سربازان ارتش از تیر اندازی بر مظاهره کنندگان خودداری کردند (برای معلومات بیشتراینجا را بخوانید).
اینگونه مخالفت های پرسروصدا و به تعقیب آن راهپیمایی ها در سرتاسر شهر، در مناطقی چون شهر کهنه شامل چنداول و پل خشتی، چهل ستون، دارالامان (در جنوب شهر)، افشار، خوشحال مینه و قلعه فتح الله (در شمال غربی شهر)، جمال مینه، جاده محمد جان خان و سالنگ وات، بالاحصار (در جنوب شرق شهر) و مناطق شیعه نشین مثل دشت برچی (در غرب شهر) راه اندازی شد. محمد حسن کاکر، یکی از تاریخ نویسان افغان، می گوید که حتی یک گروه از زنان در نزدیکی چهارراهی حاجی یعقوب در شهر نو نیز راهپیمایی کردند. پیتر توماس دیپلومات پیشین ایالات متحده امریکا، ، از یک خبرنگارشوروی که در آن شب در کابل گیر مانده بود، در کتاب خود نقل قول کرده است که مردم ملی بس های کمک شده از جانب دولت بلغاریا به مردم انقلابی افغانستان را به آتش کشیدند. به آتش کشیدن یک مهمان خانه نیز از قول این خبرنگار نقل شده است.
بعد از این اولین شوکه، شوروی و هم پیمانان افغانش واکنش نشان دادند. در بعد از ظهر سوم حوت، تانک ها را برای سرکوب مظاهره ها احضار کردند. جنگ خیابانی اتفاق افتاد اما مظاهره کنندگان به صورت اندوهناک شکست را متقبل شدند. یکی از اشتراک کنندگان که اکنون ۶۳ سالدارد و در آن موقع محصل بود، بخاطر دارد که چگونه به تظاهرات سوم حوت در ساحه دهدانا (جنوب شهر) پیوست. وی به شبکه تحلیلگران افغانستان در مورد برخورد تانک های شوروی با مظاهره کنندگان در نزدیکی قصر چهل ستون گفت: " تنها در همان جا ۷۲ تن کشته شدند".
دقیقا در همان روز، حکومت تجمع بیش از چهار نفر را ممنوع و قیود شبگردی (محدودیت گشت و گذار) را وضع نمود. گرفتاری دسته جمعی از بعد از ظهر شروع شد و حداقل برای هفته ها ادامه یافت.خانواده های گرفتار شدگان تایید نمودند که از تعداد زیاد این گرفتار شدگان هرگز خبری بدست نیامد (گزارش های قبلی ما، در مورد مفقود شدنهای اجباری در افغانستان را در اینجا و اینجا بخوانید).
کاکر، تاریخ نویس، می گوید اعتراض ها برای ۶ روز مکرر، بخصوص با بسته کردن دکان ها، ادامه یافت. او احتمال می دهد که قریب به ۸۰۰ کابلی در این وقایع کشته شده اند (از او در اینجا نقل قول شده است). گزارش یکی از آژانس های خبری افغانی در تجلیل این قیام در سال۱۳۸۹ از کشته شدن ۲۰۰۰ نفر صحبت کرده است.
این معلوم نیست که قیام خود جوش بود یا برنامه ریزی شده – چنان که در این گزارش رسانه ای ادعا شده است. فعالین سیاسی و بعضی از گزارش های رسانه ای افغان ادعا دارند که نهادهای مختلفی- از چپی های مخالف شوری مثل سازمان کارگران مردم افغانستان تا یک گروه چریکی شهری مثل حرکت اسلامی از شیعه ها و حزب اسلامی از سنی ها در آن دخیل بودند. در۱۷ جدی ۱۳۵۸ (۷جنوری ۱۹۸۰)، نشریه کِریسچین ساینس مونیتور از تهران گزارش داد که حرکت اسلامی، حزب تازه تأسیس شیعی، به رهبری آیت الله محمد آصف محسنی برای راه اندازی سه روز قیام در کابل فراخوان داده بود. هدف آن قیام، ایجاد یک حکومت اسلامی در افغانستان بود.
اکثر آنهایی که در قیام دخیل بودند و شبکه تحلیلگران افغانستان با آنها صحبت کرده است، تأکید کرده اند که بخش تنظیم شده قیام کنندگان شیعیان کابل بودند که در اطراف مساجد و شوراهای محلی تجمع کرده بودند. سید محمد باقر مصباح زاده، تاریخ دان افغان، امروز نوشته است که مرکز هماهنگی قیام کنندگان در خانه شخصی مربوط به حاجی سید ابراهیم قبادی در قلعه شهاده قرار داشت. این اظهارات می تواند دال بر این گفته باشد که خانواده سیدهای کابل در قیام سوم حوت نقش برجسته ای داشته اند. خانواده قبادی مسکونه اصلی قریه سنگلاخ از مربوطات ولسوالی جلریز (در متن انگلیس اشتباها بهسود نوشته شده است) ولایت میدان وردک بود که با حزب حرکت اسلامی ارتباط داشت. سید ابراهیم قبادی از سوی رژیم کمونیستی افغانستان در سال ۱۳۶۴، هشت سال بعد از قیام سوم حوت دستگیر شد.
قیام کنندگانی که هنوز زنده اند می گویند که قرار بود تمام کابل قیام کند اما برنامه قیامافشا شد. کاکر می گوید که نیروهای حکومتی ۲۰۰ نفر را درشبروز قبل از قیام به منظور ترساندن مردم دستگیر کرد. در میان آنها تعدادی از خلقی ها (خلق شاخه ایاز حزب دموکراتیک خلق افغانستان بود که توسط مداخله شوروی ها از قدرت خلع و بجای آن پرچمی ها، دستهٔ دیگری از حزب جایگزین شد. رهبر خلقی ها، حفیظ الله امین در جریان عملیات نظامی شوروی کشته شده بود) نیز سهم داشتند. به گفته شاهدان عینی این سبب شد تا تعدادی از مردم به تظاهرات اشتراک نکنند.
پس لرزه ها (و حوادث قبلی)
باآنکه قیام بسیار سریع سرکوب شد اما نتایجی را هم به بار آورد. از یک سو، گرفتاری های بعد از قیام سوم حوت سبب صدمه به رهبری سازمان های زیر زمینی شد؛ بگونه ی مثال عبدالمجید کلکانی، رهبر کارگران مردم افغانستان،

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

چند هفته بعد از قیام و در اوایل ماه حوت ۱۳۵۸ (اواخر ماه فبروری ۱۹۸۰) دستگیر و در زندان حکومتی کشته شد (بعضی ها می گویند در زندان شوروی کشته شد). (۲) نوشته مصباح زاده، نام کشته شدگان را در بر دارد. از سوی دیگر، راهپیمایی های جدید علیه حکومت به وقوع پیوست. در حمل ۱۳۵۸ (اپریل ۱۹۸۰)، محصلان در مقر پوهنتون کابل راهپیمایی کردند، در زمره آنها یک دختریکه شاگرد لیسه بود، کشته شد.
با آنهم، قیام سوم حوت اولین اعتراض در کابل نبود. قبل از آمدن شوروی، بین ۲ و ۱۲ ماه سرطان (۲۳ جون و ۲ جولای)، مظاهراتی علیه جمهوری دموکراتیک افغانستان در ساحه هزاره نشین چنداول اتفاق افتاد که منجر به دستگیری علما و روشنفکران جامعه شیعه (هزاره و قزلباش) در کابل شد.
اعتراض ها در۲ سرطان ۱۳۵۸ (۲۳ جون ۱۹۷۹)، زمانی که ساکنین شیعه چنداول بالای پوسته پولیس در محله ی شان حمله کردند و آن را متصرف شدند، شروع شد. آنها همراه با سلاح های بدست آمده از پوسته پولیس به جاده میوند، جایی که دیگر افراد نیز با آنها یکجا شدند، هجوم بردند و علیه حکومت شعار دادند.
بربنیاد پروژه عدالت افغانستان، اعتراض ها به گوشه های دیگر شهر مثل کوته سنگی [میرویس میدان]، قلعه شهاده و کارته سخی کشیده شد اما با اقدامات حکومتی مواجه گردید که در نتیجه هزاران نفر دستگیر شدند.
این اعتراض ها همزمان با قیام نظامی گارنیزیون بالاحصار واقع در شهر کهنه کابل در ۱۴ اسد (۵ آگست) همان سال ادامه یافت. هدف از این قیام نظامی یک حرکت همه شمول بود که بتواند مقر رادیو کابل را بدست بگیرد (اینجا را بخوانید). اما این اقدام نیز بدلیل خیانت ناکام شد (بعضی ها می گویند که یکی از اشتراک کنندگان بی احتیاطی کرده و در مورد برنامه در ملاء عام صحبت کرده بود)، و زمانی که تانک ها از بالاحصار بیرون می شدند، توسط نیروهای امنیتی حکومتی با سلاح های ضد تانک متوقف شدند (جزئیات بیشتردر اینجا). در ۳ حوت، سازمان های اسلامی، اسلامی-سنتی و چپی زیر چتر جبهه مبارزین مجاهدین افغانستان برای برنامه ریزی این قیام هماهنگ شدند (۳).
قیام سوم حوت بصورت گسترده در حافظه جمعی نمانده است، با آنکه در سالهای گذشته تعدادی از مقامات پایین رتبه از آن تجلیل کرده اند (برای مثال اینجا را بخوانید). شبکه تحلیلگران افغانستان زمانی متوجه این امر شد که پوستر تبلیغاتی از سالیاد آن را بر در و دیوارمغازه های شهر دید. این پوستر ها از جانب شورای متحد کابلیان بومی که خود را از سازماندهان این قیام قلمداد می کنند و نمی خواهند خاطره قربانیان قیام بگونه نادرست درج شود، نصب شده بود. نماینده این شورا که خودش را احمد معرفی کرد از طریق تلفون به شبکه تحلیلگران افغانستان گفت که آنها نمی خواهند تجلیل از قیام سوم حوت را به احزاب سیاسی واگذار کنند چون این قیام از جانب مردم کابل راه اندازی شده بود. او افزود که به دلیل وضعیت خراب امنیتی و عدم ثبت رسمی شورا، برای تجلیل تنها چند گردهمایی کوچک، مثل شعر خوانی، در بعضی از نقاط شهر برنامه ریزی شده بود. بعضی از اعضای شورا در برنامه تلویزیونی نیز اشتراک خواهند کرد. (بعضی از رسانه های افغان در این مورد نوشته هایی را به نشر رسانده اند. برای انگلیسی اینجا و برای دری اینجارا بخوانید)
این شورا به دلیل زنده نگهداشتن یاد و خاطره این قیام و نیز قربانیان آن سزاوار تحسین است.
(۱)اعدام او در جوزای ۱۳۵۸ (جون ۱۹۸۰) از طریق رسانه دولتی اعلان شد (اینجا و اینجا را بخوانید).
افغانستان، کتاب ۱۹۹۶ محمد حسن کاکر: اشغال شوروی و پاسخ افغانها، ۱۹۸۲-۱۹۷۹) ۲ (جزئیات در مورد قیام سوم حوت و سایر اعتراض های شهری علیه شوروی پرداخته است. نسخه انگلیسی این اثر دراینجا در دسترس است.

آرشیف: مطالب نشر شدهٔ محترم داکتر عبدالواحد حیدری

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ